

Naam:

Klas:

VADEMECUM GESCHIEDENIS

Schooljaar 2017-2018

1. HET BEGRIP GESCHIEDENIS

1.1 Een definitie

In het *alledaagse taalgebruik* is “geschiedenis” een algemeen begrip voor al datgene wat tot het verleden behoort.

In het *wetenschappelijke taalgebruik* heeft de term geschiedenis echter steeds betrekking op een bepaalde fase in de ontwikkeling van de menselijke soort.

GESCHIEDENIS =

De wetenschap die het doen en laten van de mens in het verleden bestudeert op een bepaalde plaats en in een bepaalde tijd.

In deze definitie zijn volgende elementen van belang:

- *wetenschap*: je moet je beweringen steeds onderbouwen met concrete bewijzen uit het verleden
- *mens*: het gaat niet over evoluties in het verleden van vóór de mens of wat niets met de mens te maken heeft

1.2 Waarom bestuderen we geschiedenis?

- Uit interesse.
- Door het verleden te kennen, kan men het heden beter begrijpen (en de toekomst misschien beter voorzien).
- Men kan uit de fouten van het verleden lessen trekken. Helaas zien we vaak dat de geschiedenis zich herhaalt.
- Je leert kritisch omgaan met wat je leest en hoort.

2. HET REFERENTIEKADER

Het onderzoek van alle bronnen levert ons een overdaad aan historische informatie op. Om de geschiedenis een beetje overzichtelijk te maken, is het nodig om al deze feitjes en weetjes op een bepaalde manier te ordenen. We kunnen elke historische ontwikkeling situeren of plaatsen in een tijds kader, in een ruimtelijk kader en in een domein van de socialiteit. We noemen deze situering het **referentiekader**.

Een referentiekader is een kader waarin alle gegevens in verband met het menselijk verleden een plaats krijgen. Het is een hulpmiddel om alle informatie te ordenen.

2.1 Tijd

De tijd is een belangrijk element in het vak geschiedenis. Zo wordt de geschiedenis in perioden opgedeeld. Zoals je weet is de indeling in historische periodes kunstmatig. Veranderingen gebeuren immers niet van de ene dag op de andere. Niet alle domeinen veranderen even snel, en ook geografisch zijn er verschillen (bijv. steden vs. dorpen). De indeling wordt gebruikt om de studie van het verleden te vergemakkelijken, maar kan grondig verschillen afhankelijk van samenleving en van de interpretatie van de maker ervan.

Hou er rekening mee dat de jaartallen van sommige keerpunten exact zijn en andere dan weer een benadering zijn.

2.1.1 Een traditionele westerse tijdlijn

Bij de traditionele tijdlijn deelt men de westerse geschiedenis in 7 periodes in. Afhankelijk van de interpretatie zijn verschillende keerpunten mogelijk om de tijdlijn in te delen.

Enkele voorbeelden:

PERIODE	EINDE	SYMBOLISCHE GEBEURTENIS VAN DIT EINDE
Prehistorie	ca. 3500 v Chr.	Uitvinding van het schrift. Ontstaan van de eerste steden.
Oude Nabije Oosten	ca. 800 v. Chr.	Ontstaan van stadsstaten rond de Middellandse Zee (opkomst van Grieken en Romeinen)
Klassieke Oudheid	476 na Chr.	476: laatste West-Romeinse keizer wordt afgezet 395: Splitsing Romeinse Rijk 500: doopsel van Clovis 622: begin van islamitische jaartelling
Middeleeuwen	ca. 1450	1453: Val van het O.R.R. 1453: Gutenberg - Boekdrukkunst in Europa 1492: Columbus ontdekt de Nieuwe Wereld 1517: Luther - het protestantisme
Nieuwe Tijd	ca. 1800	1750: Industriële Revolutie 1776: Amerikaanse Revolutie 1789: Franse Revolutie
Nieuwste Tijd	1945	1945: Einde Tweede Wereldoorlog 1918: Einde Eerste Wereldoorlog 1933: Adolf Hitler komt aan de macht in Duitsland
Eigen Tijd	?	?

2.1.2 Een alternatieve tijdlijn

Bij de alternatieve tijdlijn deelt men de wereldgeschiedenis in op basis van de golven of samenlevingen.

PERIODE	VANAF	WAAR ONTSTAAN?	BREUK
Jagers-voedselzoekers	Eerste mens	Afrika	
Landbouw-samenlevingen	8000 v. Chr.	Vruchtbare Sikkkel	Agrarische Revolutie
Industriële samenlevingen	1750	Engeland	Industriële Revolutie
Postindustriële samenlevingen	1960	Verenigde Staten	Postindustriële Revolutie

2.2 Ruimte

Elk historisch feit speelt zich af in een bepaalde tijd, maar ook op een bepaalde plaats. Dat kan een dorp of stad zijn, een streek, een land, een werelddeel.

2.3 Domeinen van de socialiteit

Je kunt elke samenleving bestuderen vanuit verschillende invalshoeken of maatschappelijke domeinen. Het menselijk handelen kan je zo indelen in 4 domeinen:

POLITIEK (= bestuur, grondgebied en macht)

SOCIAAL (= relaties tussen mensen, groepen, armoede en rijkdom, ziekte, gezondheid)

ECONOMISCH (= landbouw, nijverheid en handel)

CULTUREEL (= godsdienst, kunst, wetenschappen, techniek en leefgewoonten)

3. DE HISTORISCHE METHODE

Het verleden is per definitie al gebeurd. Om een beeld te reconstrueren van de geschiedenis zijn we dus afhankelijk van de beschikbare informatiebronnen.

Dit stelt de historicus voor een aantal problemen:

- soms zijn geen bronnen over een bepaald onderwerp aanwezig
- soms werpen nieuw ontdekte bronnen een nieuw beeld over de geschiedenis
- soms bevatten de bronnen meningen, oordelen, vooroordelen of commentaren: ze zijn met andere woorden subjectief

De degelijkheid van de reconstructie van het verleden dient dan ook onderzocht te worden aan de hand van de historische methode. Deze methode bestaat uit 3 stappen.

3.1 Heuristiek of zoeken naar informatiebronnen

De historicus gaat allereerst op zoek naar informatie. Die informatie is te vinden in bronnen. Hiermee worden overblijfselen of overleveringen uit het verleden bedoeld. We kunnen bronnen indelen volgens vorm en volgens inhoud.

3.1.1 Vormelijke indeling van bronnen

- * GESCHREVEN BRONNEN
- * ONGESCHREVEN BRONNEN
 - * materiële overblijfselen of archeologische bronnen
 - * mondelinge getuigenissen
 - * beelden of iconografische bronnen

3.1.2 Inhoudelijke indeling van bronnen

* *PRIMAIRE BRONNEN* = overblijfselen (voorwerpen die uit het verleden tot ons gekomen zijn) of overleveringen (mondelinge of geschreven getuigenissen over het verleden) uit de tijd zelf. Primaire bronnen zijn gemaakt door mensen die direct bij een kwestie betrokken waren.

* *SECUNDAIRE BRONNEN OF WERKEN* = overblijfselen of overleveringen die steunen op de informatie van een of meerdere primaire bronnen. De auteur heeft al een interpretatie doorgevoerd van gegevens die hij in zijn bronnen terugvond.

3.2 Het toepassen van historische kritiek op de bronnen

De informatie in de bronnen is echter niet altijd even betrouwbaar: de historicus dient dan ook na te gaan of de bronnen objectief of subjectief zijn.

Objectieve bronnen zijn bronnen die met precisie de feiten weergeven zonder al te veel meningen of oordelen toe te voegen. Objectieve bronnen zijn gebaseerd op feiten.

Subjectieve bronnen zijn bronnen die niet alleen feiten, maar ook meningen, oordelen, vooroordelen en commentaren bevatten.

Om te bepalen in hoeverre een historische bron betrouwbaar en dus bruikbaar is, moet je erg kritisch zijn. Je dient steeds **historische kritiek** toe te passen: je vergelijkt de bronnen en interpreteert wat er in het verleden is gebeurd. Historische kritiek is dus de methode om systematisch en kritisch de waarde van bronnen uit het verleden te bepalen of te achterhalen.

In de praktijk kan je historische kritiek toepassen op een bron door een aantal **vragen van de historische kritiek** bij de bron te stellen. Je maakt hierbij een onderscheid tussen de inhoud en de maker.

NA EERSTE JAAR

Wie maakte de bron? Waar en wanneer?

Was de maker aanwezig bij de gebeurtenis?

Waar haalde hij zijn informatie?

Welke boodschap zit erin?

Had hij een reden om de inhoud te verdraaien?

MAKER

1. Wie maakte de bron?

Wat is de naam van de maker?

Wat is zijn geboorte- en sterfdatum?

Welke 'nationaliteit' heeft de maker?

Wat is zijn functie of beroep?

Baseert de maker zich op andere bronnen?

Welke bedoeling heeft de maker?

-> Is de maker eerder objectief of subjectief?

2. Waar werd de bron gemaakt?

Op welke plaats werd de bron gemaakt?

Was de maker ooggetuige?

3. Wanneer werd de bron gemaakt?

Op welk tijdstip werd de bron gemaakt?

Is er een tijdsverschil tussen het maken en de feiten die verhaald worden?

INHOUD

1. Waarover gaat de bron?

Wat is de inhoud van de bron?

Is er een duidelijk herkenbare boodschap of een enigszins verborgen boodschap?

2. Staan er feiten, meningen, oordelen, vooroordelingen in de bron?

3. Vermeldt de maker zijn informatiebronnen of verwijst hij ernaar?

3.3 De historische synthese

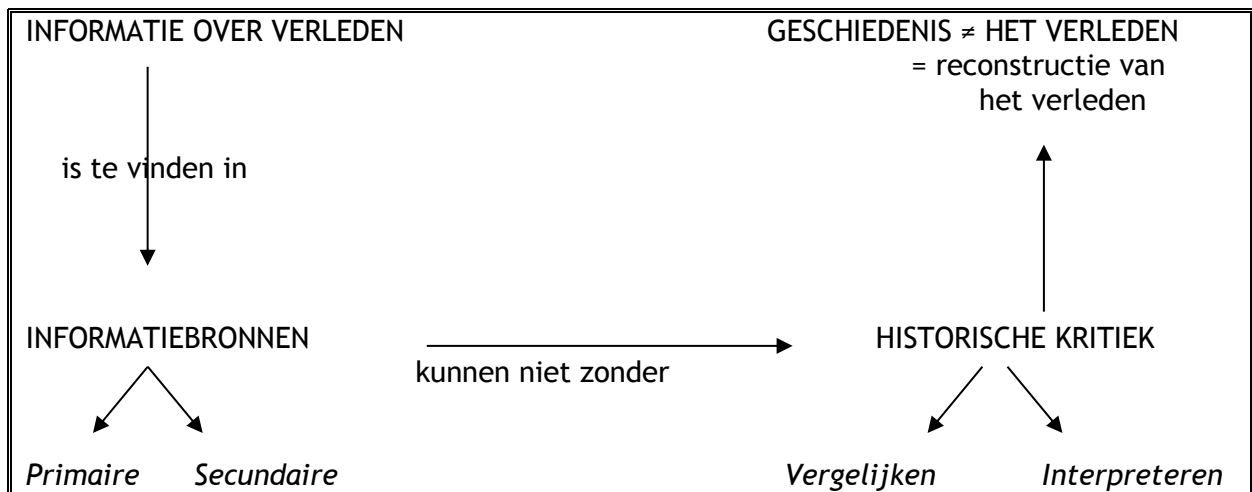
Op basis van de beschikbare bronnen en de betrouwbaarheid van de bronnen proberen we nu te weten komen wat er in het verleden is gebeurd MAAR ... de geschiedenis als wetenschap heeft een groot probleem: ze komt altijd te laat. Wat ze wil onderzoeken, is altijd al verleden tijd. Daardoor blijft onze historische kennis altijd een 'reconstructie' achteraf van dat verleden.

En zelfs al hebben we bronnen uit het verleden, toch kunnen we nooit een exact beeld krijgen van het verleden. De geschiedenis 100% nauwkeurig reconstrueren is onmogelijk.

Bovendien is het steeds 'onze' reconstructie. Wij kiezen bronnen, vernietigen er, interpreteren ze.

Kortom: objectiviteit, het weergeven van de geschiedenis zoals het allemaal gebeurd is, is een droom.

Besluit - Schema van de historische methode

4. HISTORISCHE BEGRIPPENLIJST

BEGRIPPEN PREHISTORIE - STROOMCULTUREN

Big Bang |

Oerknal, 13 tot 15 miljard geleden. Hieruit ontstond het heelal.

Cultus |

Verering

-> *Zonnecultus: verering van de zon*

Dolmen |

Grafmonument van enkele rechtopstaande stenen waarop een andere steen ligt.

Domesticatie |

Tot huisdier maken van wilde dieren.

Hiërarchie |

Opeenvolging van rangen, rangorde.

Hiernamaals |

Leven na de dood.

Imperialisme |

Uitbreiding van het eigen grondgebied via veroveringen tot een uitgestrekt rijk (imperium).

Irrigatie |

Kunstmatige bevoeiing via kanaaltjes

Menhir |

Grote, rechtopstaande steen.

Monotheïsme |
Geloof in één enkele godheid

Nomade |
Iemand die rondtrekt, meestal in stamverband.

Polytheïsme |
Verering van meerdere goden.

Sedentair |
Met een vaste verblijfplaats.

BEGRIPPEN KLASSIEKE OUDHEID

Conservatief |
Behoudsgezind

Continentaal |
op het land gericht

Democratie |
de macht ligt bij de hele volwassen bevolking, de burgers, het volk aan de macht (dèmos = volk)

Divide et impera |
verdeel en heers- tactiek

Dynastie |
opvolging van de troon door familiebanden

Filosofie |
proberen verklaren van veranderingen in de natuur zonder op de goden een beroep te doen. Zo hoopten filosofen tot echt inzicht, echte wijsheid te komen. Griekenland was de bakermat van de filosofie.

Hellenisme |
kruisbestuiving van culturen, in dit geval Griekse en de oosterse beschavingselementen door toedoen van Alexander de Grote (338 v.Chr. - 30 v.Chr.), dit zorgde voor de integratie van de Perzische wereld in de Griekse wereld

Keizerrijk |
Rome bestuurt een wereldrijk met aan het hoofd een keizer (31 v.Chr. - 479 n. Chr.)

Mare nostrum |
Rome groeide uit tot een nieuwe macht in de Middellandse Zee. Ze spraken van 'onze zee' (mare nostrum) die omsloten werd door het grote Romeinse Rijk (imperium)

Maritiem |
Over zee

Oligarchie |
klein groepje mensen aan de macht

Patriciër |

iemand die afstamt van een zeer oude, aanzienlijke familie

Pax Romana |

Romeinse vrede (= gewapende vrede!), een lange tijd van vrede en welvaart, bloeiperiode (1 - 200 n.Chr.)

Plebejer |

iemand die behoort tot het gewone volk, tweederangsburger, oorspronkelijk geen enkele macht

Polis |

= stadstaat

een onafhankelijke gemeenschap met een dorp of stad als middelpunt/ stadstaat omschrijft het gebied waarop de polis (mensen) woont

Principaat |

schijnrepubliek waarin de senaat schijnbaar alle macht in handen kreeg, het was echter de keizer die alles controleerde. Opvolging door dynastieke-, adoptie-, soldatenkeizers. (31vc - 284 vc)

Progressief |

vooruitstrevend

Proletariër |

iemand zonder enig ander bezit dan zijn kroost

Rechterlijke macht |

verschillende rechtbanken die nagaan of de wetten juist worden nageleefd

Republiek |

staatsvorm met aan het hoofd een door het volk gekozen persoon of groep van personen, bv 2 consuls in het oude Rome, president vandaag, ze bezaten het vetorecht om besluiten ongedaan te maken (veto = lat. Ik verbied) (509 v.Chr. - 31 v. Chr.)

Staatsgreep |

onwettige greep naar de macht, meestal met behulp van het leger

Wetgevende macht |

maken van de wetten, controle uitvoerende macht

Uitvoerende macht |

zorgen dat de wetten worden toegepast en nageleefd

BEGRIPPEN MIDDELEEUWEN**Autarkie |**

Economische onafhankelijkheid gebaseerd op zelfvoorziening.

-> *Landbouwdomeinen 500-1000*

Centralisatie |

(Politiek) proces waarbij de bevoegdheden van verschillende lokale of regionale ondergeschikte personen of instellingen worden samengevoegd op een hoger niveau.

Concilie |

Vergadering van hoge geestelijken, vooral bisschoppen, waarin bindende beslissingen genomen worden in verband met de geloofsleer en de organisatie van de kerk.

-> *Concilie van Konstanz, Concilie van Clermont-Ferrand*

Concordaat |

Overeenkomst tussen de paus (of het Vaticaan) en een vorst (of een regering) over kerkelijke zaken in het betrokken land.

-> *Concordaat van Worms*

Constitutionele parlementaire monarchie |

Politiek systeem waarbij de macht in handen ligt van een (erfelijke) koning (monarch). Zijn macht wordt beperkt door een grondwet (constitutie) en hij dient rekening te houden met een standenvertegenwoordiging (parlement).

-> *België (vandaag)*

Decentralisatie |

(Politiek) proces waarbij bevoegdheden van een hoger niveau worden overgedragen op personen of instellingen op een lager regionaal of lokaal niveau.

Drieslagstelsel |

Landbouwmethode waarbij de beschikbare grond in drie delen of slagen werd verdeeld. Door een afwisselende bebouwing van wintergraan, zomergraan en braak werd de grond efficiënter benut en de opbrengst verhoogd.

Feodaliteit |

= leenstelsel

Bestuurssysteem waarbij koninklijke en adellijke personen met elkaar een leencontract sloten. Leenheren bieden daarbij aan leenmannen bescherming en onderhoud (grond) in ruil voor trouw en militaire en bestuurlijke hulp.

Grondwet |

= constitutie

Wet waarin de basisprincipes van de regering van een staat en de basisrechten en basisplichten van de onderdanen vastgelegd zijn.

Vanaf de 13de eeuw legden vorsten in Europa de beloftes om misbruiken te vermijden en privileges (voorrechten) van onderdanen te respecteren vast in aktes.

-> *Magna Charta in Engeland uit 1215.*

Keure |

Officieel document waarin de stedelingen van de landsheer eigen rechten en dus politieke en juridische zelfstandigheid kregen.

Personele unie |

Politieke constructie waarbij verschillende gebieden helemaal zelfstandig blijven maar toch verenigd zijn onder één persoon of vorst.

-> *Bourgondische Nederlanden in de 15de eeuw*

Reconquista |

Herovering van het Spaanse schiereiland op de islam door christelijke ridders.

Standenmaatschappij |

Samenleving waarin men op basis van geboorte in een sociale groep terecht komt. De stand bepaalt de rechten en de plichten. In de middeleeuwse maatschappij onderscheidt men drie standen: adel (bevoorrechte stand van grondbezitters), clerus (bevoorrechte stand van geestelijkheid) en de derde stand (stand van niet-bevoorrechten waartoe het merendeel van de bevolking behoorde: boeren, handwerklieden en handelaars).

Standenvertegenwoordiging |

= Parlement (Engeland)

= Staten-Generaal (Frankrijk - Bourgondische rijk)

= Staten (Brabant - Vlaanderen - ...)

Vergadering van vertegenwoordigers van het volk (drie standen). De standenvertegenwoordiging moest belastingen (beden) en belangrijke beslissingen goedkeuren.

BEGRIPPEN NIEUWE TIJD

Absolutisme |

Politiek systeem waarbij de koning alle macht heeft en dat als een goddelijk voorrecht beschouwt.

-> *Louis XIV in Frankrijk (17de - 18de eeuw)*

Cijnskiesrecht |

Kiesrecht dat gekoppeld is aan de hoeveelheid belastingen die men betaalde. Zij die een bepaald bedrag aan rechtstreekse belastingen (cijns) betalen, hebben stemrecht.

-> *Verenigde Staten (1776) / België (1830-1893)*

Confederale staat |

Staat waarin de deelstaten een los samenwerkingsverband hebben.

-> *Verenigde Staten 1776-1787*

Federale staat |

Staat waarin deelstaten veel bevoegdheden hebben, maar aan elkaar verbonden blijven door een sterk overkoepelend (federaal) bestuur.

-> *Verenigde Staten (vanaf 1787), België (vandaag)*

Economisch liberalisme |

Ideologie die de individuele vrijheid en de vrije markteconomie centraal stelt in het economische leven.

Globalisering |

Proces waarbij steeds meer landen/economieën in de wereld met elkaar verbonden zijn

Humanisme |

Literaire stroming (einde 15de-16de eeuw) die zich inspireert op de klassieke teksten en filosofie, waarin niet het geloof, maar de mens zelf centraal staat.

-> *Erasmus, Thomas More, ...*

Kolonisatie |

Het veroveren van een vreemd/overzees gebied door een moederland.

Manufactuur |

Nijverheidsbedrijf op basis van handenarbeid, dat gesteund wordt door de overheid.

Mercantilisme |

Economisch systeem dat door protectionistische (= beschermende) maatregelen meer geld binnen de staat wil houden door de export te stimuleren en de import te beperken.

-> *Colbertisme in Frankrijk (17de eeuw) - Navigatiewetten in Engeland (17de eeuw)*

Protectionisme |

Economisch systeem dat erop gericht is de eigen handel, nijverheid en/of landbouw te beschermen.

Protestantisme |

Verzamelnaam voor de hervormingsbewegingen (reformaties) die binnen het christendom de wantoestanden van de rooms-katholieke kerk aanklaagden bij het begin van de 16de eeuw.

-> *lutheranisme, calvinisme, anabaptisme, ...*

Republiek |

Regeringsvorm waarbij het staatshoofd (en/of regeringshoofd) gekozen wordt door het volk voor een bepaalde periode.

-> *Venetië, Genua, Verenigde Provinciën (Nieuwe Tijd)*

Scheiding der machten |

= Trias politica

Scheiding van de uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht. Idee van Montesquieu.

De uitvoerende macht is bevoegd voor het dagelijks bestuur (uitvoering van wetten) en is meestal in handen van ministers die samen de regering vormen.

De wetgevende macht is bevoegd voor het opstellen en stemmen van de regels (wetten) van de staat en is in handen van afgevaardigden van het volk (parlement).

De rechterlijke macht is bevoegd voor de rechtspraak en is in handen van onafhankelijke rechtbanken en gerechtshoven.

Volkssoevereiniteit |

Recht van de burgers van een staat (het volk) om zelf het hoogste gezag uit te oefenen en dus zelf de politieke ontwikkeling te bepalen.

Verlichting |

Culturele stroming (einde 17de en vooral 18de eeuw) waarin filosofen de bestaande maatschappelijke orde bekritisieren en nieuwe maatschappelijke ideeën formuleren.

-> *John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu, Adam Smith, Voltaire, ...*

BEGRIPPEN NA 5de JAAR

Ideologie |

Parlementaire democratie/ Presidentiële democratie |

Rechtszekerheid / rechtsgelijkheid |

Directe democratie/ indirecte democratie |

Republikanisme |

Progressief / conservatief |

Links / rechts |

Legitimizeitsprincipe |

Laïcisering |

Secularisering |

Demografische transitie |

Urbanisatie |

Imperialisme |

Politiek liberalisme |

Verzuiling |

Naamloze vennootschap |

Aandeel/Obligatie |

Holding |

Industrieel kapitalisme/Financieel kapitalisme |

Taylorisme |

Totalitair regime |

5. STRUCTUURBEGRIPPENLIJST

Continuïteit |

de belangrijkste kenmerken en het karakter van een samenleving of cultuur blijven ononderbroken bestaan

Discontinuïteit |

De samenleving of cultuur ondergaat een aantal belangrijke wijzigingen zodat het karakter wijzigt.

Externe factoren |

Elementen die hoewel ze van buiten een gebied of samenleving afkomstig zijn, toch dat gebied of die samenleving beïnvloeden.

Interne factoren |

Elementen die binnen een gebied of een samenleving een rol spelen

Oorzakelijk verband (doel - middel) |

Een bepaalde strategie (op voorhand geplande werkwijze) of middelen worden gebruikt om een doel te bereiken

Oorzakelijk verband (oorzaak - gevolg) |

Een gebeurtenis of fenomeen leidt tot het ontstaan van een andere gebeurtenis of fenomeen

Pullfactor |

Aantrekkingsfactor

Pushfactor |

Afstotingsfactor

Evolutie |

Geleidelijke ontwikkeling

Revolutie |

Plotse, meestal onverwachte verandering

Transitie |

Structurele verandering die het resultaat is van op elkaar inwerkende en elkaar versterkende ontwikkelingen

Legende |

Verklaring bij een kaart

Referentiekader 5^e jaar

Periode Aspect	MIDDELEEUWEN 476: val West-Romeinse rijk	NIEUWE TIJD 1453: val Oost-Romeinse Rijk, 1492: ontdekking van Amerika	NIEUWSTE TIJD 1789: Franse Revolutie	ATOOMTIJDPERK WO I & WO II: interbellum
POLITIEK <i>Wie heeft de macht? Hoe zijn de verhoudingen binnen een staat/vorstendom en tussen de staten/vorstendommen?</i>	Macht versnipperd = feodaliteit - Paus tegenover Keizer = investituur(strijd) - Steden tegenover vorst	Macht en grond gecentraliseerd bij de vorst: absolutisme . Ontstaan van Europese staten: overwichts- en evenwichtspolitiek.	Macht in handen van de burgerij (beperkte groep): oligarchie via cijnskiesrecht Liberalisme, nationalisme	Macht in handen van het volk door algemeen stemrecht: democratie . Meerpartijensysteem.
SOCIAAL <i>Relaties tussen mensen, afkomst, beroep, kapitaal, huwelijk</i>	Standenmaatschappij (geboorte): 1 ^{ste} : clerus (geestelijken) 2 ^{de} : adel 3 ^{de} : handelaars, boeren, lijfeigenen en slaven	Standenmaatschappij : 1 ^{ste} : clerus (geestelijken) 2 ^{de} : adel 3 ^{de} : handelaars, boeren, ambachtslui Geen lijfeigenen meer, wel nog slaven in de kolonies	Klassenmaatschappij : volgens beroep. Rijke burgerij (fabrieksbazen) <> arbeidersklasse (° proletariaat: klasse der bezitlozen)	Klassenmaatschappij Vrije beroepen, bedienden, ambtenaren, arbeiders → allen gelijke rechten cf. sociale wetten
ECONOMISCH <i>Hoe verdienen de mensen hun brood?</i>	Agrarische maatschappij met gesloten economie (niet voor verkoop) en domaniale stelsel. Na ± 1000 evoluerend naar agrarisch-stedelijke maatschappij	Agrarisch-stedelijke maatschappij met open economie en specialisatie. Ontdekkingen en overzeese handel. Protectionistische staatseconomie: mercantilisme .	Industriële maatschappij Eerste fabrieken Vrijhandel Koloniale handel Economisch liberalisme	Industriële maatschappij Wereldhandel Gemengde economie
CULTUUR: RELIGIEUS <i>Waar in geloven de mensen of waarin niet?</i>	Rooms-katholiek 1054: breuk met Byzantium (orthodox). Opkomst kloosters en abdijen.	Schisma: Rooms-katholieke Kerk <> Protestantisme (= Reformatie) Gevolgd door contrareformatie	Vrijheid van godsdienst Concurrentie tussen verschillende kerken. Missionering	Oecumenische gedachte Sekten Lekenstaat Vrijzinnigen
CULTUUR WETENSCHAPPELIJK <i>Welke denkwijze hebben de mensen?</i>	Scholastiek : God is de verklaring voor alles. Kloosters / Abdijen	Kritisch en experimenteren: humanisme . Proeven doen: empirisme. Redeneren: rationalisme	Nieuwe energiebron: stoom (James Watt) Machines en fabrieken. Toepassen wetenschappen: techniek .	Relativiteitstheorie (Einstein) Atoomsplitsing Informatica-revolutie Ten dienste van de bevolking
CULTUUR CULTUREEL <i>Hoe drukken de mensen zich uit in de kunst?</i>	God staat centraal: theocentrisme Anoniem <u>Romaans</u> <> <u>Gotiek</u>	Mens staat centraal: antropocentrisme. <u>Renaissance</u> : Oudheid wordt herboren Individualisme: kunstenaar is gekend Kunst in dienst van vorst en Kerk (uiting van macht): <u>Barok</u> en <u>Rococo</u> .	Kunst in dienst van de burgerij (herenhuisen) <u>Classicisme</u> <> <u>Romantiek</u> <u>Realisme</u> <u>Impressionisme</u> <u>Art Nouveau</u> / Jugendstil	Massakunst : reproductie Symbolisme / expressionisme / surrealisme / abstractie / ...